

FRÁSÖGN

af fundi laga- og mannréttindanefndar Evrópuráðsþingsins í Reykjavík 22.-23. maí 2018.

Laga- og mannréttindanefnd Evrópuráðsþingsins fundaði í Hörpu 22.-23. maí 2018. Fundinn sóttu 35 þingmenn frá 30 aðildarríkjum Evrópuráðsins. Af hálfu Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins sóttu Rósa Björk Brynjólfsdóttir formaður og Þórhildur Sunna Ævarsdóttir varaformaður fundinn, auk Bylgju Árnadóttur alþjóðaritarar. Meðal þeirra sem ávörpuðu fundinn voru Steingrímur J. Sigfússon, forseti Alþingis, Rósa Björk Brynjólfsdóttir, Tryggvi Gunnarsson, umboðsmaður Alþingis, og Sigurður Kári Árnason, lögfræðingur hjá umboðsmanni. Jafnframt var haldin opin málstofa undir yfirskriftinni *Reynsla Íslands af baráttu gegn spillingu meðal þingmanna*. Fyrirlesarar voru Sigríður Á. Andersen, dómsmálaráðherra, Þórhildur Sunna og Jón Ólafsson, formaður Gagnsæis og formaður stýrihóps forsætisráðuneytisins um eflingu trausts á stjórnámum og stjórnsýslu. Fyrirlesarar fjölluðu um framfylgd Íslands á tilmælum úr fjórðu úttekt GRECO, samtaka ríkja Evrópuráðsins gegn spillingu.

Rósa Björk Brynjólfsdóttir opnaði fund nefndarinnar og bauð gesti velkomna. Í erindi sínu fjallaði Rósa Björk um sögu Alþingis og lagasetningar á Íslandi og lýsti því hvernig textar Jónsbókar hefðu áhrif í lagasetningu enn þann dag í dag. Hún sagði efnahagshrunið hafa gert úti um traust almennings til stjórnvalda og að þessi skortur á trausti almennings væri núna ein helsta áskorun íslenskra stjórnámamanna. Í ljósi þessa væri ánægjulegt að Alþingi hefði framfylgt tilmælum GRECO og sett sér siðareglur árið 2016. Rósa Björk sagðist vera stolt af því að þessar siðareglur hefðu þegar verið teknar til endurskoðunar í kjölfar umræðu um kynferðislega áreitni meðal kvenna í stjórnámum, undir myllumerkinu metoo. Hún sagðist vona að sams konar endurskoðun ætti sér stað á siðareglum Evrópuráðsþingmanna.

Í erindi sínu fjallaði Steingrímur J. Sigfússon um mikilvægi alþjóðastarfs Alþingis á vettvangi Evrópuráðsþingsins. Hann sagði Evrópuráðið hafa haft mikil áhrif á Ísland, til að mynda hefði Mannréttinasáttmáli Evrópu verið grundvöllurinn að nýjum mannréttindakafli íslensku stjórnarskrárinnar árið 1995. Steingrímur lýsti stuðningi sínum við vinnu Evrópuráðsþingsins í baráttunni gegn spillingu innan þingsins og benti á að trúverðugleiki væri hornsteinn starfa þingsins í þágu mannréttinda og lýðræðis.

Í ræðu sinni sagði Sigríður Á. Andersen að mælingar hefðu sýnt að spilling væri einna minnst í heimi á Íslandi. Mútur þekktust ekki í opinberri stjórnsýslu og stjórnvöld hefðu lagt sig fram um að auka gegnsæi. Efnahagshrunið hefði hins vegar haft mikil áhrif á samfélagið og átt þátt í að grafa undan trausti almennings á stjórnvöldum. Mikilvægt væri að benda á það sem betur mætti fara og í þeim tilgangi væri vinna GRECO ómetanleg. Sigríður benti á að í nýrri skýrslu GRECO væri fjallað um að þrátt fyrir að spilling mældist lág á Íslandi þá sýndu kannanir fram á að almenningur upplifði spillingu í samfélaginu. Á Íslandi væri því það vandamál að almenningur skynjaði spillingu sem ekki væri fótur fyrir.

Þórhildur Sunna Ævarsdóttir sagði of lítið hafa breyst á Íslandi í kjölfar skýrslu GRECO árið 2013. Í skýrslunni væru dregnar fram þær hættur sem sköpuðust af smæð samfélagsins og þéttu tengslaneti. Þetta tengslanet smygi inn í stofnanir stjórnsýslunnar og hefði áhrif á ákvarðanatöku. Þórhildur Sunna benti á að skilgreiningar fólks á spillingu væru ólíkar eftir stöðu þeirra og að upplifun Íslendinga hefði verið sú að nær engin spilling hefði verið hér á landi árin fyrir hrun. Í kjölfar hrunsins hefði hins vegar komið í ljós að hluti landsmanna hefði nýtt sér aðstöðu sína og tengsl til að svíkja fé út úr sameiginlegum sjóðum og keyra fyrirtæki í þrot. Þrátt fyrir þetta hefðu Íslendingar ekki lært nóg af hruninu og ekki tekist á hendur nógu víðtækar umbætur. Þórhildur Sunna nefndi Landsréttarmálið og umræðuna um ferðakostnað þingmanna sem dæmi um hve hægt gengi að vinna gegn spillingu á Íslandi.

Jón Ólafsson sagði stjórnvöld hafa brugðist hægt við tilmælum GRECO í gegnum árin. Hann sagði mikilvægt að hafa í huga að spilling væri ekki einungis sú hegðun sem sannarlega væri glæpsamleg. Dæmi um spillingu væru til dæmis óbein áhrif á ákvarðanatöku í gegnum ráðningar, óformleg tengsl milli einstaklinga sem væru fulltrúar fyrir andstæða hagsmuni og skortur á skýrum reglum til að koma í veg fyrir hagsmunaárekstra. Jafnframt þyrfti að taka tillit til skynjunar og upplifunar almennings. Þessi skynjun væri nefnilega mikilvægt merki um að almenningur treysti því ekki að stjórnvöld tækju ákvarðanir af hlutleysi og eftir settum reglum. Það hefði svo áhrif á traust almennings til stjórnvalda.

Meðal annarra mála á dagskrá fundarins voru sameiginlegir staðlar fyrir umboðsmenn í Evrópu, aðstaða fanga með fötlun, verndun mannréttindafrömuða í ríkjum Evrópuráðsins og mál Sergei Magnitskys.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins og á vefsvæðinu www.assembly.coe.int.